

Kültürel Jeoloji, “2008 Dünya Yer Yılı” ve Türkiye’den Katkılar

Cultural Geology, 2008 - The International Year of Planet Earth and Their Significances in Turkey

Nizamettin KAZANCI

*A.Ü. Müh. Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü, 06100 Ankara
Nizamettin.Kazanci@eng.ankara.edu.tr*

ÖZ

Yer’e ait ve fakat kültür ve uygarlıkların oluşmasına tesir etmiş öğeleri inceleyen Kültürel Jeoloji, son yıllarda ortaya çıkmış ve hızla gelişen bilim dalıdır. Paleoantropoloji, Kuvaterner Jeolojisi, Arkeoloji, Paleoeoloji, Pedoloji, Çevre Jeolojisi ile ortak yönleri vardır ve bu nedenle çok disiplinli bir daldır. Kültürel Jeolojinin ilgi alanı, Geç Kuvaterner’e, son buzul çağından günümüze kadar olan zaman aralığına yönelmiştir. Bazı ortak konularına karşın, her devrin kültüründeki jeolojik özellikleri konu ettiği için (avcı insanın el aletlerinden, tarihi binaların taş cinsine kadar), jeolojiye arkeoloji gözü ile bakan veya arkeolojinin ihtiyacı kadar jeoloji içeren Jeoarkeoloji’den ayrılır ve onu da içine alır. İnceleme malzemelerinden bazıları fosiller, el baltaları, yerleşim yeri olan mağaralar, yer altı şehirleri, yapıtaşları, taş oyma evler ve oyma eserler, süslemeler ve süstaşları, doğal afetler, eski toprak, güncel göl-akarsu-deltalar ve deniz seviyesi değişimleridir.

Türkiye, coğrafik konumu nedeniyle, hayvan ve insanın Pleistosen’deki göç yolları üzerindedir. Ayrıca, uygarlıkların doğduğu yukarı Mezopotamya’yı da kapsamaktadır. Özellikle Orta-Geç Holosen’de, Mısır hariç, neredeyse bütün uygarlıkları üzerinde tutmuştur. Bu özellikleri ile Kültürel Jeoloji Türkiye’ye ait veya Türkiye’de başlaması gereken bilim dalı gibi gözükmektedir. Çünkü neredeyse bütün inceleme materyali buradadır. Bununla beraber, bu dal yurdumuzda henüz yeşermemiştir. Antik kentlerin veya tarihi binaların onarımının orijinal malzemeleriyle yapılmağa başlandığında, Kültürel Jeoloji’nin yerbilimcilere ne kadar çok olanak sağladığı görülecektir.

Yerbilimleri dahil, bilim, toplumu ilgilendirdiği ölçüde rağbet görüyor. Deprem, petrol ve maden yerbiliminin topluma dönük klasik konularıdır. Bunlara ilaveten, gündelik hayat demek olan “kültür” içindeki fiziksel öğeler, yani Kültürel Jeoloji kullanılarak, toplumun doğayı daha fazla tanıması sağlanabilir. UNESCO’nun amacı da doğa ile toplumların barışık yaşamalarıdır ve buna işaret etmek için 2008’i “Uluslararası Yer Yılı” ilan etmiştir. Türkiye’nin zengin jeolojik yapısına rağmen sıkça yaşadığı doğal afetler, böyle geniş kapsamlı tanıtım faaliyetinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu sunumda, yukarıda değinilen araştırmalara örnek olabilecek jeositler tanıtılmaktadır.

ABSTRACT

Cultural Geology is a modern and fastly developing branch of earthsciences which covers the Earth-related subjects of both culture and civilisation. This is a multidisciplinary branch sharing topics with the sister sciences Palaeoantropology, Quaternary Geology, Archaeology, Pedology, Environmental Geology, Palaeoecology. It is focused on antropogenic events and/or anthropogenic developments in Quaternary, particularly in Late Pleistocene and Holocene where cultural products have increased significantly. Such a time limitation within topics of this discipline is indirectly required as homo-related results have been appeared typically at the end of Cenozoic. Cultural Geology differs from geoarcheology as the latter includes geology as much as necessity of archaeology. Some of the study material of this discipline are tools or hand axes, caves used for settlement, underground towns, building stones, stone houses, ornaments and gemstones, natural disasters, paleosol, modern rivers, lakes and deltas and sea-level changes.

Turkey has been a natural bridge and/or a crossroad for migrations of both human and animal since Pleistocene due to its unique geographical position. In addition, it covers the upper Mesopotemia

where the most ancient civilisations have been appeared. Particularly, in late Holocene, the Anatolian peninsula became host for all cultures except for Egypt. So, the historical circumstances and related archaeological material display that cultural geology should have been a science for Turkey or born from this continent. It is expected that this baby science will provide new perspectives to earthscientists when restorations of monuments starts using original stones.

Science, included geology, takes attraction if it pays attention to problems of the society. Earthquakes and other natural hazards, fuels, ores, etc are public-related sides of geology. On the other hand, the culture is a kind of daily life of the society. Thereby, using physical sides of the culture (= cultural geology or geo-culture), the nature or the Earth could be explained easily to the society. This is a universally goal of the international joint activities. Similarly, one of the most important aims of UNESCO is to create a nature-friend society. The International Year of Planet Earth-2008 proclaimed by UNESCO is a possible instrument for same purpose. In Turkey, frequent natural hazards, in spite of rich geology may display the necessity of such an informative popular programme. This study presents jeosites and geoheritages from Turkey dealing with cultural geology and nature-friend society